

ПОЄДНАННЯ СУЧАСНИХ ДИДАКТИЧНИХ ПІДХОДІВ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ

У статті проведено аналіз наукових положень щодо поєднання особистісно-орієнтованого та компетентнісного навчання з метою забезпечення ефективної професійно-орієнтованої освіти. Визначені сутність, цілі, умови й принципи професійно-орієнтованої освіти в межах зони взаємодії даних підходів, виявлені дидактичні принципи їхнього поєднання. Показані можливості інтеграції зазначених дидактичних підходів через виконання ними своїх функцій. Сформульовані завдання наступних наукових досліджень щодо розробки прогностичної професійної моделі фахівця певного профілю.

Ключові слова: професійно-орієнтована освіта, компетентнісний підхід, особистісно-орієнтований підхід, принципи професійно-орієнтованої освіти.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Реформа вищої професійної освіти, у тому числі й туристичної, знайшла своє відображення у вимогах нового Державного стандарту (2010 р.) до рівня підготовки кваліфікованих кадрів, які володіють цілим комплексом компетенцій, що сприятимуть ефективному здійсненню професійної діяльності. У контексті цих вимог особливої актуальності набуває професійно-орієнтований підхід до навчання студентів, який передбачає формування у кожного з них здатностей виконувати професійні уміння на належному рівні і бути затребуваними на ринку праці. У зв'язку з цим виникає необхідність наукового обґрунтування підходів, принципів, форм і методів організації професійно-орієнтованого навчання, які б забезпечили максимальну ефективність реалізації нових освітніх програм підготовки бакалаврів та магістрів, зокрема для туристичної сфери діяльності. Не менш актуальним є й дослідження умов, за яких поєднання різних дидактичних підходів дає найбільш високі результати у професійному навчанні студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... У сучасній дидактиці відома значна кількість різних підходів, що лежать в основі підготовки фахівців з вищою освітою. До них належать відомі й науково обґрунтовані як традиційні дидактичні підходи (знаннєвий, системний, діяльнісний, комплексний), так й нові, що увійшли в науковий обіг порівняно недавно (особистісно-орієнтований, компетентнісний, ситуаційний, контекстний, інформаційний та ін.). Пошуком дидактичних підходів до підготовки фахівців і проблемами їхньої реалізації в навчальному процесі опікуються як вітчизняні так і зарубіжні вчені. Особистісно-орієнтований підхід, суть якого викладена в працях психологів і педагогів І.Д.Беха, Б.С.Гершунського, В.В.Серікова, А.М.Фасолі, І.С.Якиманської та ін., передбачає становлення того, хто навчається як активного суб'єкта, що реалізує в процесі навчання свою особистісну сутність. Сутність компетентнісного підходу та його місце в системі сучасних підходів до проблем освіти розглядається в роботах В.І.Байдєнка, О.Г.Бермуса, Є.В.Бондаревської, І.О.Зимньої, Г.І.Ібрагімова, О.В.Овчарук, О.І.Пометун та ін. При цьому компетентнісний підхід може розглядатися як методологічний фундамент вищої професійної освіти (О.Г.Бермус), як необхідність модернізації змісту освіти (О.В.Овчарук, О.І.Пометун), як інструмент посиленого соціального діалогу вищої школи з ринком праці (В.І.Байдєнко) та ін.

Проблемі інтеграції дидактичних підходів з метою забезпечення підготовки фахівців до професійної діяльності присвятили свої дослідження такі вчені, як О.С.Заблоцька, яка головну увагу спрямовує на всебічний аналіз компетентнісного навчання, розглядаючи його у зв'язку із знаннєвим та діяльнісним підходами. У своєму дисертаційному дослідженні В.В.Баранова пропонує здійснювати формування змісту професійної освіти на основі поєднання різних дидактичних підходів. Л.І.Міронова з метою забезпечення якісної освіти пропонує широке застосування інтегрованого підходу до організації навчання, Н.М.Мельник через поєднання науково-обґрунтованих підходів вбачає удосконалення усього процесу підготовки випускника до професійної діяльності. Крім того, наукові праці учених О.Г.Бермуса, Є.В.Бондаревської, М.В.Дубової присвячені інтеграції дидактичних підходів, а саме, дослідженню компетентнісного підходу в контексті особистісно-орієнтованого навчання.

Формулювання цілей статті... Аналіз наукових висновків та узагальнень учених дозволяє говорити про актуальність подальшого дослідження сучасного етапу розвитку професійно-орієнтованої освіти, що розвивається на основі застосування у вищих навчальних закладах (ВНЗ) кількох дидактичних підходів у процесі підготовки фахівців. Тому метою даного дослідження є визначення умов та принципів інтеграції дидактичних підходів в процесі організації вищої професійно-орієнтованої освіти студентів, у тому числі й туристичної.

Виклад основного матеріалу дослідження... До основних тенденцій розвитку сучасної освіти слід віднести перехід від інформативних до активних форм і методів навчання. Тобто сучасна освіта повинна бути спрямована на оволодіння процесом, формами і засобами реалізації професійної діяльності, коли майбутній фахівець демонструє не тільки професійні знання, а й сформованість певних компетенцій, що сприятимуть реалізації цих знань і їх застосування для розв'язання проблем професійного характеру. Це вимагає реалізації

професійно-орієнтованої освіти. Під професійно-орієнтованою освітою ми розуміємо процес становлення і розвитку професіоналізму випускника ВНЗ. Однією з основних цілей професійної освіти є створення умов для оволодіння професійною структурою діяльності, отримання кваліфікації відповідно до інтересів та здібностей того, хто навчається, формування у студентів стратегії самонавчання як основи майбутньої професійної самореалізації. Цілі професійно-орієнтованої освіти реалізуються за допомогою ефективно організованого професійно-орієнтованого навчання, завдання якого визначають за допомогою усіх компонентів наукових знань і професійних умінь, необхідних фахівцям певної кваліфікації і профілю, визначених відповідним Державним стандартом. При цьому, якість професійно-орієнтованого навчання може бути забезпечена такими умовами як задоволення пізнавальних запитів тих, хто навчається, підвищення професійної компетентності через сукупність загальних та професійно-орієнтованих компетенцій, забезпечення конкурентоспроможності, відповідність випускника ВНЗ стандартам професійного досягнення. Крім того, якість професійної підготовки у вищій школі залежить також від педагогічної технології, яку ми приймаємо для реалізації поставленої мети, від рівня професійно-педагогічної підготовленості науково-педагогічного працівника. Як організувати професійно-орієнтований процес навчання, яку вибрати траєкторію руху від стартового рівня студента до досягнення певних цілей за визначений період, як сформулювати мотивацію студента і які створити йому умови для навчального процесу – ось складові, від яких залежить якість навчального процесу, якість підготовки фахівця-професіонала і фахівця-особистості.

Спираючись на означення професійно-орієнтованої освіти та визначення умов її реалізації можна констатувати, що така освіта вимагатиме поєднання окремих, на наш погляд, особливо ефективних підходів до організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах.

Одним з ключових підходів у реалізації сучасних професійно-орієнтованих освітніх програм є компетентнісний підхід, який ґрунтується на формуванні у студентів, в першу чергу, професійної компетентності. Поняття компетентності включає не тільки когнітивну та операційно-технологічну складові навчання, а й мотиваційну, соціальну, етичну, поведінкову. Тому, важливою особливістю компетентнісного підходу є його співвіднесення з основними положеннями особистісно-орієнтованої парадигми сучасної освіти, адже компетентність завжди є особистісно-орієнтованою, віддзеркалює якості і риси конкретної людини, проявляється через особистісну свідомість та суб'єктивний досвід.

Аналізуючи наукові положення щодо особистісно-орієнтованого навчання відомого психолога і педагога І.С.Якиманської, можна зробити висновок про те, що особистісно-орієнтований підхід проявляється в процесі навчання студента через його особистість – унікальність, та індивідуальність як суб'єкта навчання. При цьому професійна освіта покликана сприяти розвитку особистості студента, повноцінної реалізації його внутрішнього потенціалу на основі врахування індивідуальних задатків, здібностей та пізнавальних можливостей.

Для реалізації особистісно-орієнтованого підходу І.С.Якиманська пропонує в якості основних принципів використовувати диференціацію та індивідуалізацію навчання, зазначаючи що саме диференціація навчання сприяє оптимальній педагогічній підтримці розвитку індивідуальності. Студент розглядається вченою як об'єкт педагогічних впливів, за яким остаточно закріплюється статус суб'єкта пізнання, що володіє унікальною індивідуальністю [8].

В.В.Серіков підкреслює, що особистісно-орієнтована освіта – це не формування особистості із заданими властивостями, а створення умов для повноцінного прояву і відповідно розвитку особистісних функцій об'єктів освітнього процесу[6]. Головним в особистісно-орієнтованому підході є педагогічна підтримка індивідуальності студента, створення умов для розвитку та усвідомлення ним суб'єктного досвіду та індивідуально-особистісних здібностей. В якості цінностей виступають: не знання, а особистісний сенс в житті студента; не окремі (предметні) уміння і навички, а індивідуальні особливості, самостійна навчальна діяльність і життєвий досвід особистості, не педагогічні вимоги, а педагогічна підтримка, співпраця і діалог студента і викладача; не об'єм знань, не кількість засвоєної інформації, а цілісний розвиток, саморозвиток і особистісне, зокрема професійне (виділене нами) зростання студента.

За Б.С.Гершунським ключовою метою особистісно-орієнтованої освіти стає підготовка людини до майбутньої діяльності (насамперед, професійної) не за рахунок накопичення якомога більшого обсягу готових, систематизованих, насамперед істинних знань, а розвиток особистості, оволодіння нею способами набуття існуючих і породження нових знань [4].

Аналіз наукових узагальнень щодо особистісно-орієнтованого підходу до навчання у ВНЗ дозволив виділити такі його положення. По-перше, особистісно-орієнтоване навчання слід розглядати як процес психолого-педагогічної допомоги особистості у становленні її суб'єктності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвому і професійному самовизначення. По-друге, таке навчання потребує особливої роботи педагога під час конструювання та реалізації освітнього процесу задля виявлення суб'єктного досвіду кожного студента, пам'ятаючи, що розвиток студента як особистості при цьому відбувається не тільки через оволодіння ним нормативною діяльністю, а й через постійне збагачення, перетворення суб'єктивного досвіду як важливого

джерела власного професійного розвитку. Головним результатом учіння має бути формування пізнавальних здібностей на основі володіння відповідними професійними знаннями та вміннями. Таким чином, особистісно-орієнтований підхід допомагає реалізації професійно-орієнтованого навчання як процесу допомоги, підтримки, соціально-педагогічного захисту, розвитку, підготовки студента до професійної діяльності. При цьому навчальний процес має бути насичений не розрізненими знаннями, які повинен засвоїти студент, а розумінням того, як їх можна застосувати для виконання професійних обов'язків і бути професійно компетентним.

Ефективність професійно-орієнтованої освіти може бути підвищена через взаємодію особистісно-орієнтованого навчання з компетентнісний, оскільки саме останній визначає результати навчання, ставить перед викладачем конкретні завдання формування у студента того комплексу компетенцій, при оволодінні якими випускник стає професійно спрямованим і реалізованим у своїй професії в майбутньому. Ця ідея знайшла відображення в окремих наукових дослідженнях. Так, російський педагог О.Г.Бермус в контексті психолого-педагогічної парадигми особистісно-орієнтованої освіти характеризує й компетентнісний підхід як "підхід у навчанні, який передбачає ідеї загального і особистісного розвитку" [2].

Інший російський педагог М.В.Дубова вважає, що компетентнісний підхід дає можливість посилити особистісну орієнтацію змісту освіти і зробити його більш практично орієнтованим, таким чином сприяє реалізації особистісно-орієнтованого підходу [5].

Компетентнісний підхід в рамках особистісно-орієнтованої парадигми, на думку педагога Є.В.Бондаревської, задає набір компетенцій, орієнтованих на змістову складову будь-якого виду діяльності. Володіючи такими компетенціями, тобто знаннями та вміннями, що виникають в результаті спеціально ініційованої навчальної діяльності, майбутній фахівець отримує можливість вибудовувати свою індивідуальну професійну діяльність адекватно умовам сучасності [3].

Отже, студент, який отримав вищу професійну освіту, побудовану на компетентнісному підході, здатний продуктивно і надійно працювати в умовах стабільного професійного середовища, адаптувати отримані знання, вміння, способи діяльності до вимог цього середовища, а також розвивати і використовувати їх у нових умовах.

На основі проведених нами досліджень щодо компетентнісного підходу підготовки кадрів для туристичної сфери, можна констатувати, що саме цей підхід є ефективним засобом вдосконалення особистості у професійному відношенні, тому що він спрямований на інтенсифікацію особистісних рис кожного студента в процесі формування та розвитку ключових (загальних) та професійних предметних компетенцій особистості [7]. Компетентнісний підхід має усі підстави корелювати з особистісно-орієнтованим підходом ще й тому, що усі компетенції, які формуються, є складовими цілісної системи особистісних характеристик людини, де системоутворюючим елементом є ціль (на яку орієнтовані всі інші компоненти даної системи), яка може бути виражена професійними характеристиками спеціаліста.

Взаємодіючи між собою в процесі професійно-орієнтованого навчання, особистісно-орієнтований та компетентнісний підходи, виконуючи власні функції, спроможні реалізувати важливі дидактичні принципи. Серед них:

- суб'єктивність, тобто створення умов, що сприяють підтриманню природної цікавості студентів, їх інтересу та прагнення до самостійної роботи над вирішенням проблем, осмислення особистісної значущості одержуваних професійних знань, вміння оцінювати свою діяльність, передбачати результати і наслідки навчання;
- ініціювання самоактуалізації і самовизначення студента у процесі навчання;
- динамічність, що означає постійну увагу до діяльності студентів у процесі навчання, їх готовності включатися в активні форми роботи, оперативно їх змінювати, діяти самостійно;
- забезпечення варіативності особистісно-орієнтованим характером змісту і технологіями навчання;
- критеріальність оцінювання результатів професійного навчання, коли значна увага приділяється моніторингу й самооцінці студентів.

На основі взаємодії особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів до навчання студентів можливо розробити прогностичну професійну модель фахівця певного профілю. Ця модель має відображати оптимальне функціонування фахівця не лише в умовах сучасного етапу розвитку відповідної галузі економіки, а й в умовах її розвитку в межах видимого майбутнього. Таке трактування поняття моделі діяльності фахівця передбачає врахування перспектив, тенденцій розвитку галузі чи виду його діяльності після закінчення ВНЗ. Лише за такого підходу професійна модель фахівця буде «працювати», виконуючи евристичні, перетворювальні функції, сприятиме розв'язанню найважливішого завдання - розвитку професійно-орієнтованої освіти.

Висновки... Взаємодія особистісно-орієнтованого і компетентнісного підходів сприятиме актуалізації пізнавального, знаннєвого, діяльнісного потенціалу студента, забезпечить реалізацію основних завдань підготовки майбутніх фахівців до виконання професійно значущих обов'язків. Дотримання виділених на основі теоретичного аналізу принципів професійно-орієнтованого навчання студентів підсилює взаємодію особистісно-

орієнтованого і компетентнісного підходів, інтенсифікує виконання ними своїх функцій, спонукає до розробки ефективної прогностичної професійної моделі фахівця певного профілю.

Література

1. Баранова В.В. Содержание и технологии подготовки специалистов для сферы туризма в системе высшего профессионального образования: дис. ...кандидата пед.наук : 13.00.08 / Баранова Вера Викторовна. – Тула, 2007. – 189с.
2. Бермус А.Г. Проблеми і перспективи реалізації компетентнісного підходу в освіті. Інтернет- журнал “ ЕЙДОС “ [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-12.htm>
3. Бондаревська Є.В., Кульневич С.В. Парадигмальний підхід к разработке содержания ключевых педагогических компетенцій // Педагогика. – 2004. – № 10. – С. 23-31.
4. Гершунский Б.С. Образование в третьем тысячелетии: гармония знания и веры (прогностическая гипотеза образовательного триумфа). – М. : МПСИ, 1997. – 120 с.
5. Дубова М.В. Компетентностный подход среди современных педагогических подходов в системе общего образования // Интеграция образования. – 2010. – № 1. – С.59-63.
6. Сериков В.В. Личностно-ориентированное образование: поиск новой парадигмы : монография / В.В.Сериков. – М. : Логос, 1998. – 289 с.
7. Степанец Н.П. Компетентнісна парадигма в підготовці кадрів для сфери туризму / Н.П.Степанец // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – 36. статей: – Ялта : РВВ КГУ, 2013. – Вип.39. – Ч. 3. – С.262-271.
8. Якиманская И.С. Личностно ориентированное обучение в современной школе. – М. : Сентябрь, 1996. – 95 с.

Степанец Н.П.

Сочетание современных дидактических подходов как условие эффективного профессионально-ориентированного образования

В статье проведен анализ научных положений относительно объединения личностно-ориентированного и компетентностного обучения с целью обеспечения эффективного профессионально-ориентированного образования. Определены сущность, цели, условия и принципы профессионально-ориентированного образования в зоне взаимодействия данных подходов, выявлены дидактические принципы их сочетания. Показаны возможности интеграции указанных подходов через выполнение ими своих функций. Сформулированы задачи следующих научных исследований по разработке прогностической профессиональной модели специалиста определенного профиля.

Ключевые слова: профессионально-ориентированное образование, компетентностный подход, личностно-ориентированный подход, принципы профессионально-ориентированного образования.

Stepanets N.P.

Combination of modern didactic approaches towards effective professional-oriented education

There was considered the problem of professional-oriented education, which at present requires effective approaches towards the educational process in higher educational institutions so as to implement new educational programs for bachelors and masters, particularly for tourism sector activities.

Also, the essence and professional-oriented education were determined, and the conditions with the help of which this high-quality professional education can be provided. Outlined the conditions that promote the implementation of the main tasks of training future professionals in the area of interaction between self-oriented and competence-based approaches.

It was analyzed the modern scientific statements about self-oriented and competence-based approaches of studying with a purpose to find the most effective ways of combining them to achieve the objectives of professional-oriented education. Also it was established that the integration of self-oriented and competence-based approaches should not be performed due to a mechanical combination, but due to the realization of functions by each approach.

Analysis of scientific generalizations about self-oriented approach to learning at universities led to the conclusion that this approach helps to implement vocation based learning as a process aid, support, social and educational protection, development, preparing students for professional careers. The study competence approach found out that it performs well in professional education, as it defines learning outcomes, teacher poses specific task of forming a student professionally designed set of competencies to implement them in a future profession.

There were discovered didactic principles, which are necessary for effective professional-oriented learning through the combination of self-oriented and competence approaches, among which are: subjectivity, dynamism, criteria evaluation results, the initiation of self actualization and self-determination of students and others.

There were formulated tasks following stages of research, including the development of professional training specialist models specific profile.

Key words: professional-oriented education, competence-based approach, self-oriented approach, principles of professional-oriented education.

Подано до редакції 20.03.2014.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц.Уваровою Г.Ш.

УДК 371.134

© 2014

Тернавська Т.А.

ЕТИКА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті теоретично розкрито суть етики пізнавальної діяльності студентів педагогічних спеціальностей та теоретично обґрунтовано її компоненти. Етика пізнавальної діяльності розглядається як процес виявлення активності відповідно до норм та канонів етики, спрямованої на об'єкт пізнання. Етику пізнавальної діяльності визначено як складну